

תהליך הזה קולוניזציה

הגדרת המושג: קולוניזציה/ קולוניאליזם הוא תהליך המתאר יציאה של מעצמה אל אזור מעבר לים, כיבוש האזור, שליטה באזור באמצעות צבא ופקידים, ניצול האזור לטובת המדינה השולטת מבחינה כלכלית (מיסים, ניצול משאבים כגון מכרות שונים וכו') תהליך הזה קולוניזציה הוא תהליך שבו בסופו של דבר המעצמה עוזבת את השטח שבו היא שלטה ולבסוף כמה מדינה עצמאית.

הגדרת המקום: בנושא זה אנו עוסקים באזורים: המזרח התיכון (לבנון, סוריה, עיראק, ירדן, ארץ ישראל) ובאזור צפון אפריקה (מצרים, לוב, תוניסיה, אלג'יריה ומרוקו).

הגדרת הזמן: תהליך הזה קולוניזציה מתרחש באזור המזרח התיכון בשנות ה-40 של המאה ה-20 ואילו באזור צפון אפריקה הוא מתרחש בשנות ה-50 וה-60 (אלג'יריה היא המדינה האחרונה שזוכה לעצמאות ב-1962).

גורמים לדה קולוניזציה

- הגורם הכלכלי- לאחר מלחמת העולם השנייה, עסוקות המעצמות הקולוניאליות בריטניה וצרפת בשיקום המדינות (מצבה של צרפת היה גרוע יותר). עלות ההחזקה של חיילים ופקידים כה רבים במדינות כה מרוחקות מהווה נטל גדול על קופת המעצמות. בריטניה וצרפת מבינות שהן לא יוכלו להחזיק כוח גדול במדינות הקולוניאליות ובמקביל גם לשקם את מדינתן. גורם זה מביא להבנה שעליהם לעזוב והן מעדיפות להשקיע את כספן בשיקומן.
- הגורם האידיאולוגי- בתקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה, ישנה התעוררות לאומית בקרב העמים אשר נתונים תחת שלטון זר במזרח התיכון ובצפון אפריקה. עמים אלו דורשים את סילוק השלטון הזר ואת הקמת המדינה העצמאית שלה כה ייחלו. בנוסף, גם דעת הקהל העולמית תומכת בשנים אלו בפתרון של מדינות עצמאיות שהינן תחת שלטון זר.
- הגורם הפוליטי- לאחר מלחמת העולם השנייה התפתחה "המלחמה קרה" בין ברית המועצות לארצות הברית. שתי המעצמות הללו תמכו ביציאתן של בריטניה וצרפת מהאזור, בהקמת מדינות עצמאיות, וזאת מתוך אינטרס שמדינות אלו יהיו בעתיד תחת השפעתן. בנוסף, בריטניה וצרפת טענו שנוכחותם הכרחית ונחוצה על מנת שהסדר באזורים אלו ישמר. אולם, באזורים שבהן צרפת ובריטניה שלטו, הוקמו תנועות לאומיות אשר טענו שכאשר בריטניה וצרפת יעזבו יהיה אל מי להעביר את השליטה באזור והסדר יישמר.

מאפייני תהליך הזה קולוניזציה

- המזרח התיכון מקדים את צפון אפריקה: במדינות המזרח התיכון, תהליך העזיבה של בריטניה וצרפת התרחש בשלב מוקדם יותר, בשנות ה-40. לעומת זאת, עזיבת המעצמות והקמת המדינות העצמאיות בצפון אפריקה התרחשה בשלב מאוחר יותר, בשנות ה-50 וה-60.
- תהליך הדרגתי: תהליך העזיבה והקמת המדינות העצמאיות לא התרחש באופן מהיר אלא באופן הדרגתי ולאורך שנים.
- השוני בין השלטון הבריטי לשלטון הצרפתי והשפעתו על המאבק: בריטניה ראתה באזורים שבהם שלטה אינטרס כלכלי בלבד. היא לא התערבה בחייהם של תושבי המזרח התיכון וצפון אפריקה. צרפת לעומת זאת ראתה באזורים שבהם היא שלטה לא רק אינטרס כלכלי אלא מקומות שאליהם יש להפיץ את התרבות הצרפתית. על מנת לממש זאת, היא העבירה מאות אלפי אזרחים צרפתים אל מדינות אלה, היא התערבה בחיי התושבים, כפתה את התרבות הצרפתית ואת לימוד השפה הצרפתית, דבר אשר גם לתושבים המקומיים לראות בה במתנשאת ועל כן השנאה אל צרפת הייתה גדולה מאוד. עובדה זו השפיעה

על המאבק של העמים. בעוד שהמאבק בבריטים היה פחות אלים ועזיבתה הייתה מהירה יותר, הרי שהמאבק בצרפתים היה ארוך, אלים ואכזרי יותר, שגבה מניין הרוגים גבוה למדי.

השפעת הדה-קולוניזציה על גורל היהודים בארצות האסלאם:

- היהודים במדינות שהשתחררו מהשלטון הקולוניאלי איבדו בן ברית שהיו מזוהים עימו ושהגן עליהם מפני האוכלוסייה המקומית.
- פרעות של תושבי המקום ביהודים: תנועות השחרור הלאומי במדינות אלה ראו ביהודים חלק מן השלטון הקולוניאלי השנוא.
- התחזקות הזהות הלאומית המדינות אלה לוותה בשנאת זרים והכבידה על השתלבות היהודים בתהליך הדה-קולוניזציה.
- הסכסוך הערבי-יהודי בארץ ישראל החריף את העוינות של התנועות הלאומיות כלפי היהודים בארצות האסלאם. נאמנותם הועמדה בספק מפני שרבים מהם תמכו בציונות ובמדינת ישראל לאחר הקמתה. עם קבלת העצמאות של מדינות אלה יהודים רבים חששו לגורלם ועזבו.

מדינה מדגימה: אלג'יריה

- ב-1830 כובשת צרפת את אלג'יריה, לאחר שאזור זה היה נתון לשליטת האימפריה העות'מאנית במשך 300 שנה שקדמו לכך.
- במהלך מלחמת העולם השנייה, לתקופה קצרה, הנאצים כובשים את אלג'יריה ומקימים בה משטר פרו-נאצי.
- ב-1954 מתחיל המאבק לשחרור אלג'יריה, כאשר ארגון בשם ה-F.L.N (החזית לשחרור אלג'יריה) מתחיל במעשי טרור כלפי חיילים, פקידים ומתיישבים צרפתים מתוך מטרה לגרום לצרפת לעזוב. צרפת לא נכנעת וב-1956 מעבירה כוחות צבא נוספים וכך מונה הכוח הצרפתי כחצי מיליון חיילים באלג'יריה, אשר נועד לדכא את האלימות של ה-F.L.N.
- ב-1957 מתרחש קרב ארוך ואלים שזכה לכינוי "הקרב על אלג'יר" (זוהי עיר הבירה). קרב זה מביא להרס רב בעיר הבירה ומסביב לה. בעקבות האלימות הקשה מתעוררת ביקורת גם בצרפת על המשך הישגרות צרפת באלג'יריה והתמיכה הציבורית האלג'יראית ב-F.L.N. גוברת.
- ב-1960 מעביר האו"ם החלטה הרואה באלג'יריה כמדינה עצמאית.
- ב-1961 מתקיים בצרפת משאל עם, והעם הצרפתי מצביע ברובו בעד מתן עצמאות לאלג'יריה.
- ב-1962 עוזבת צרפת את אלג'יריה ביחד עם 1,400,000 מתיישבים (מתוכם 140,000 יהודי אלג'יריה) ואלג'יריה זוכה באמצעות.

שלושה מאפייני הדה קולוניזציה באים לידי ביטוי במאבק של אלג'יריה:

- ראשית, אלג'יריה זוכה בעצמאות ב-1962 והיא המדינה האחרונה בצפון אפריקה שבה מתרחש תהליך זה.
- שנית, מדובר במאבק ארוך של 8 שנים המתרחש בין 1954-1962.
- שלישית, זהו מאבק אלים ואכזרי שבו מוצאים את מותם בין 700 אלף-מיליון אלג'ירים, כ-2 מיליון נותרים ללא בית ואלג'יריה כולה הופכת ברובה למדינה הרוסה בשל מאבק זה.

הממשלה קולוניאלית/קולוניאליזם

המקום: ארצות הברית, הודו, סין, וכו' אפריקה
 היסטוריה: שנות ה-40, ה-50, ה-60
 סיבות: פוליטיות, כלכליות, תרבותיות
 מאפיינים: המעבר מהקולוניאליזם לרפובליקה
 הצורה: מדינה עצמאית

מרוקו
 צרפת-1956

תוניסיה
 צרפת-1956
 אלג'יריה
 צרפת-1962

לוב
 איטליה-1951

מצרים
 בריטניה-1953

ירדן
 בריטניה-1946
 ישראל
 בריטניה-1948

עיראק
 בריטניה-1948

סוריה
 צרפת-1946
 לבנון
 צרפת-1943